

ŽINIASKLAIDA

Visuomeninis transliuotojas: nepriklausomumas ir politinės valdžios įtakos problema

Žygintas Pečiulis

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
 Žurnalistikos instituto profesorius
 humanitarinių mokslų daktaras
 Vilnius University, Faculty of Communication,
 Institut of Journalism
 Professor, PhD
 Tel.: (+370) 686 56776
 El. paštas: zygintap@takas.lt

Vakarų Europoje po Antrojo pasaulinio karo susiformavusi visuomeninio audiovizualinio transliuotojo sistema XX amžiaus pabaigoje paplito visoje Europoje. Keturis pokario dešimtmečius visuomeniniai transliuotojai dirbo valstybinio monopolio sąlygomis, praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje prasidėjo konkurencinė kova su komerciniais transliuotojais. Esminiai visuomeninės audiovizualinės tarnybos bruožai – diskusijų ir nuomonių pluralizmo skatinimas, kultūros, švietimo sklaida, nacionalinio identiteto įtvirtinimas, ypatingas dėmesys tautinei įvairovei. Svarbiausi būdai užtikrinti tinkamą visuomeninio transliuotojo veiklą – finansinis ir politinis nepriklausomumas nuo politinės valdžios. Tai padaryti leidžia visuomeninis valdymas ir tiesiogiai piliečių mokamas abonentinis mokestis. Tačiau Europos visuomeniniams transliuotojams būdinga valdymo ir finansavimo modelių įvairovė. Taip pat pastebimas valdančiųjų politinių jėgų siekis kontroliuoti visuomeninį transliuotoją arba daryti jam įtaką. Šiame straipsnyje aptariami konkretūs atvejai, kai akivaizdžiai matomos Lietuvos politikų pastangos daryti įtaką Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) veiklai. Konkrečios situacijos nagrinėjamos lyginant su teoriniais visuomeninio transliuotojo principais, galiojančiais teisės aktais, pateikiamas tarptautinis kontekstas.

Pagrindiniai žodžiai: audiovizualinė masinė komunikacija, visuomeninis transliuotojas, nepriklausomumas, politinė įtaka, Lietuva, LRT.

Įvadas

Radijo transliacijas praėjusio amžiaus pradžioje pradėjo privačios stotys, tačiau vėliau šią funkciją perėmė valstybė.

Trečiajame XX a. dešimtmetyje sukuriama sistema, siekianti užtikrinti saugų atstumą tarp valdžios ir transliuotojo. Britų BBC (*British Broadcasting Corporation*) radijo ir televizijos visuomeninės tarnybos (VT)¹ koncepcija tapo egzistavusių valsty-

binių ir komercinių struktūrų alternatyva. Britiškasis VT modelis po Antrojo pasaulinio karo paplito Vakarų Europoje, o po praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio politinių pokyčių – Rytų ir Vidurio Europoje. Demokratinei valstybei suteiktas radijo ir televizijos programų monopolis turėjo užtikrinti nuomonių pluralizmą ir žodžio laisvę.

VT laikoma viena iš socialinių tarnybų. Demokratinis valdymo principas turi užtikrinti jos nepriklausomumą nuo valdan-

¹ Santrumpa VT sinonimiškai vartojama visuomeninio transliuotojo ir visuomeninės tarnybos sąvokoms.

čiosios daugumos, siekiant, kad ji negalėtų daryti įtakos transliuotojui, turėdama paversti jį valstybiniu. Pavykus tai padaryti, būtų sustabdyta demokratijos plėtra, ribojama piliečių teisė reikšti savo nuomonę, visų politinių jėgų (ir opozicijos) galimybė dalyvauti visuomenės gyvenime.

Svarbiausi VT principai – *prieinamumas* (pasiekiami visi piliečiai), *pliuralizmas* (atspindimos įvairios nuomonės), *universalumas* (programos skiriamos atsižvelgiant į įvairius auditorijos poreikius), *nepriklausomumas* (politinis ir finansinis).

Nepriklausomumas yra vienas iš kertinių visaverčio VT egzistavimo postulatų. Politinės laisvės garantijas paprastai užtikrina *apsaugos organizacijos*, transliuotojo ir valdžios tarpininkės. Per visuomeninės valdymo institucijas visuomenė kontroliuoja VT.

Ne mažiau svarbi ir finansinė VT nepriklausomybė. Ji gali būti įgyvendinama įvairiais būdais, tačiau tinkamiausiu laikomas *abonentinis mokestis*, kai patys piliečiai tiesiogiai išlaiko VT. Mokestis sumažina nepriklausomumą nuo politinės valdžios, valstybės biudžeto lėšas leidžia panaudoti kuriant kultūros, tautinių mažumų ar kitas neatsiperkančias programas. Reklamos atsisakymas arba jos dalies mažinimas leidžia išvengti rinkos įtakos, programų komercializavimo.

Įvairūs VT valdymo ir finansavimo modeliai leidžia juos kūrybingai traktuoti ir taikyti, atsižvelgti į konkrečią valstybės politinę, kultūrinę patirtį, susiklosčiusius valstybės ir žiniasklaidos santykius.

Kita vertus, politinei valdžiai atveriamos galimybės pernelyg plačiai traktuoti VT uždavinius, tikslus, misiją, manipuluoti įstatymais, visuomenės nuomone, paversti VT propagandos įrankiu.

Politinės įtakos pavyzdžių galima rasti ir Lietuvoje. Paprastai jie nelengvai pasitebimi, nes slepiami politine demagogija, valstybės gerovės ir visuomenės telkimo retorika. Kartais mėginimai daryti įtaką VT perauga į rimtus konfliktus, galinčius sukelti konstitucinę krizę.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti nuolatinį politikų siekį kontroliuoti VT, parodyti, kad ir demokratinėje valstybėje išlieka stiprių autoritarinių paskatų pasitelkti masinės komunikacijos priemones propagandos tikslams.

Šiems teiginiams pagrįsti pateikiami du atvejai – 1996–1997 metų politikų kova dėl įtakos VT ir mėginimai keisti susiformavusią teisinę sistemą (2009–2010).

Tyrimo metodai: istorinis, analitinis, lyginamasis.

Pagrindiniai žodžiai: *audiovizualinė masinė komunikacija, visuomeninis transliuotojas, nepriklausomumas, politinė įtaka, Lietuva, LRT.*

Vakarų ir Rytų patirtis

Svarbiausios VT nuostatos įtvirtintos ne tik nacionaliniuose transliuotojų reglamentuose, bet ir tarptautiniuose politiniuose dokumentuose. Europos Tarybos ministrų konferencija (*Recommendation*, 1996) VT laiko svarbia institucija, leidžiančia gerbti žmogaus teises, puoselėjančia kultūrą ir politinį pliuralizmą, atspindinčia skirtingus filosofinius ir religinius įsitikinimus, skatinančia savitarpio supratimą ir toleranciją daugiatautėse visuomenėse.

Europos Parlamentas (*Council of Europe*, 1994) VT mano esant visuomenės diskusijos forumu. Amsterdamo protokole Europos Sąjungos valstybės narės politiškai patvirtino, kad VT yra tiesiogiai susijęs su demokratiniais, socialiniais ir kultūri-

niais visuomenės poreikiais, reikme saugoti žiniasklaidos pliuralizmą. Valstybių pasiryžimas puoselėti visuomeninio transliavimo sistemą įtvirtintas ES valstybių pasirašytoje Amsterdamo sutartyje (*Treaty of Amsterdam*, 1997).

Vis dėlto idealistiniai siekiai nelen-gvai įgyvendinami praktiškai. Valdančiųjų politinių jėgų arba komercinių sluoksnių interesai gali būti įgyvendinami teisėtais būdais – inicijuojant naujus įstatymus ar jų pakeitimus. Paprastai tokie veiksmai grindžiami visuomeniniu interesu, siekiu tobulinti VT valdymą, gerinti programų turinį.

Tokie siekiai būdingi ir senųjų Vakarų demokratijų šalims. N. Garnham (1990) teigimu, kai kuriose šalyse VT modelis buvo pernelyg artimas valdančiosios politinės klasės interesams.

Masinės komunikacijos tyrėjai dažniausiai mini Prancūzijos komunistų ir golistų siekį valdyti žiniasklaidą, Italijos krikščionių demokratų pastangas kontroliuoti radiją ir televiziją, Ispanijos audiovizualinės žiniasklaidos tarnavimą valdžiai (Ibanez, 2005; Musso, 2005; Bourdon, 2005).

Anot E. Cintra-Torres (2005), politikai nepraleidžia progos pasitelkti VT savo interesams. Įtaka daroma ir per finansinius svertus. Norėdama išvengti visuomenės nepasitenkinimo dėl didėjančios mokesčių naštos, spekuliuodama viešąja nuomone, politinė valdžia atidėlioja sprendimus įvesti abonentinį mokestį, nors kitose srityse mokesčiai didinami arba įvedami nauji.

Rekomendaciniuose VT dokumentuose nėra nurodyta vienintelė galima finansavimo forma, kalbama apie šaltinių, kurie turėtų garantuoti pakankamas lėšas misijai atlikti ir laiduotų sąžiningą konkurenciją su kitais audiovizualinės rinkos dalyviais, visumą (Brants, Siune, 1992).

Amsterdamo sutarties Visuomeninio transliavimo protokole (*Treaty of Amsterdam*, 1997) teigiama, jog Europos Bendrijos steigimo sutartis kiekvienai šaliai suteikia teisę pačiai nustatyti VT finansavimo tvarką, sudarančią sąlygas vykdyti su viešosiomis paslaugomis susijusius įgaliojimus.

Todėl Rytų ir Vidurio Europos valstybių politinė valdžia turi galimybių delsti įvesti abonentinį mokestį, o valstybinis finansavimas gali būti paverčiamas politinio spaudimo įrankiu (daugelyje Vakarų Europos valstybių abonentinis mokestis buvo įvestas anksčiau). Santykio su politine valdžia atžvilgiu pavojingiausiu laikomas alternatyvos neturintis biudžetinis finansavimas.

Lietuvos radijo ir televizijos transformacijos rodo problemas, kylančias pokomunistinių šalių VT. Prasidėjus Atgimimui (1988), LRT laviravo tarp oficialiosios valdžios ir Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio spaudimo. 1990 metais paskelbus nepriklausomybę, Valstybinis televizijos ir radijo komitetas buvo reorganizuotas į Lietuvos radiją ir televiziją (LRT).

1990 metais buvo sudaryta 17 narių radijo ir televizijos valdyba. Neturėjusi didesnių įgaliojimų, ji vis dėlto sumažino politikų įtaką, reglamentavo partijų ir politikų dalyvavimo radijo ir televizijos programose tvarką.

Seime svarstant naują LRT įstatymo redakciją buvo diskutuojama dėl dviejų koncepcijų: palikti pakankamai didelę priklausomybę nuo politinės ir vykdomosios valdžios ar kardinaliai ją sumažinti.

1996 metais Seimas priėmė Visuomenės informavimo ir LRT įstatymus (Visuomenės informavimo įstatymas, 1996), kuriuose buvo suformuoti nauji visuomeninio

transliuotojo valdymo principai. Numačius skirtingas kadencijas ir rotaciją, LRT tarybos sudėtis nesutapo su politiniu rinkimų ciklu. LRT taryba skelbė viešą konkursą LRT generalinio direktoriaus pareigoms, tvirtino visuomeninio transliuotojo vadovybę penkerių metų kadencijai (anksčiau LRT generalinis direktorius buvo skiriamas Seimo).

Finansinės VT nepriklausomybės idėja buvo puoselėjama daugiau nei du dešimtmečius. Alternatyvių finansavimo šaltinių ieškota siekiant skirtingų tikslų. Nepriklausomos VT idėjos šalininkai norėjo užtikrinti didesnę savarankiškumą, komerciniai transliuotojai siekė uždrausti reklamą LRT eteryje ir išstumti konkurentą iš reklamos rinkos. Nors abonentinis mokestis buvo laikomas pavyzdiniu VT finansavimo šaltiniu, jis nebuvo įvestas.

1996 metais tam buvo susidariusios palankios sąlygos. Visuomenės informavimo ir LRT įstatymuose buvo įrašytos nuostatos, kad vienas iš LRT finansavimo šaltinių yra abonentinis mokestis (kartu su valstybės biudžeto asignavimais). Numatyta, kad laipsniškai mažės valstybės subsidijų dydis ir reklamos apimtis.

Tačiau sudaryta speciali darbo grupė neparengė abonentinio mokesčio surinkimo tvarkos įstatymo, o 2005 metais VT finansavimo iš abonentinio mokesčio nuostata iš įstatymo buvo išbraukta.

Politikų pozicija šiuo klausimu buvo nevienoda. Susidarė įspūdis, kad viešai negalėdami ignoruoti visuomeninio transliavimo Europoje direktyvų ir spaudžiami komercinių transliuotojų, jie priimdavo sprendimus, kurių realiai nenorėjo įgyvendinti. Alternatyvaus nepriklausomo finansavimo dėl skirtingų priežasčių nenorėjo dauguma politikų. Vieni norėjo išlaikyti

visuomeninio transliuotojo kontrolę, kiti prisibijojo galimos įtampas visuomenėje. Didesnės iniciatyvos nerodė LRT vadovybė, dalis darbuotojų buvo įsitikinę, kad abonentinis mokestis yra VT žlugdymo plano dalis.

LRT finansavimo struktūra liko nepakitusi. Didžiąją biudžeto dalį sudaro valstybės asignavimai, mažesniąją (ir vis mažėjančią) komercinės pajamos. Finansinio LRT stabilumo palaikymas tampa derybų Seime ir Vyriausybėje objektu, todėl didėja tiesioginio ar netiesioginio politikų kišimosi į programų turinį ir redakcinę politiką galimybė. Alternatyvaus finansavimo šaltiniai menki, o biudžeto subsidijos VT yra vienos iš mažiausių Europoje.

Tokia situacija lemia VT nestabilumą (per dvidešimt metų pasikeitė keturiolika LRT vadovų, tik vienas iš jų išbuvo visą kadenciją).

Toliau analizuojami du akivaizdaus mėginimo daryti politinę įtaką LRT atvejai.

Politizavimas depolitizuojant

Su LRT susiję 1996–1997 metų politiniai įvykiai rodo, kaip įvairiai gali būti traktuojama visuomeninio transliuotojo idėja, kaip gali būti manipuluojama kertiniais visuomeninės tarnybos postulatais. Politinė įtaka gali būti daroma teisėtais būdais: keičiant įstatymus, reorganizuojant valdymo struktūras. Tačiau, siekiant išlaikyti įtaką visuomenės informavimo priemonėms, gali būti pažeidžiama Konstitucija ir įstatymai, nemąstoma apie politines veiksmų pasekmes ir nepaisoma visuomenės nuomonės.

Lietuvos įvykiai patvirtina S. De Proost prielaidą, kad tam tikrais atvejais gali būti siekiama audiovizualines masinės komunikacijos priemones paversti valdančiųjų politikų jėgų interesų reiškėjomis (2005).

Kovojant dėl įtakos Lietuvos nacionaliniam radijui ir televizijai, susikirto Lietuvos demokratinės darbo partijos (LDDP) ir Tėvynės Sąjungos, Krikščionių demokratų koalicijos interesai.

Atvira politinė kova dėl įtakos VT truko beveik pusantrų metų, į įvykių verpetą buvo įtrauktas ne tik audiovizualinis sektorius, visa Lietuvos žiniasklaida, bet ir teisimai, visuomenė. Susidariusi krizė sudrebinė net konstitucinius valstybės pamatus.

Įvykių chronologija:

1996

Liepa

Seimas, kuriame daugumą turėjo Lietuvos demokratinė darbo partija (LDDP), priima Visuomenės informavimo ir Nacionalinio radijo ir televizijos įstatymus. Juose numatyti nauji aukščiausiojo VT valdymo organo LRT tarybos sudarymo principai (atstovus į tarybą deleguoja šalies Prezidentas, Seimas, keletas visuomeninių organizacijų).

Gruodis

Po rinkimų pasikeitus valdančiajai daugumai, Seimas pakeičia LRT tarybos sudarymo tvarką (atstovus deleguoja tik nustatytos visuomeninės organizacijos). Nutarta senąją LRT tarybą paleisti ir sudaryti naują.

Prezidentas grąžina Seimui svarstyti su LRT susijusius įstatymus, siūlydamas pataisyti kai kurias įstatymo nuostatas. Parlamentas atmeta Prezidento veto.

Senoji LRT taryba pačioje kadencijos pabaigoje LRT generaliniu direktoriumi išrenka V. Kvietkauską.

Po dviejų savaičių darbą pradeda naujoji LRT taryba.

1997

Sausis

LRT generalinis direktorius V. Kvietkauskas atleidžiamas iš pareigų, skelbiamas naujas konkursas LRT vadovo pareigoms.

Grupė Seimo narių kreipiasi į Konstitucinį Teismą, prašydami ištirti, ar Seimo nutarimai, reglamentuojantys naują LRT tarybos sudarymo tvarką, neprieštarauja Konstitucijai.

Pašalintasis LRT generalinis direktorius kreipiasi į teismą, prašydamas atleidimą pripažinti neteisėtu.

Vasaris

LRT taryba nauju generaliniu direktoriumi išrenka A. Ilginį.

Gegužė

Konstitucinis Teismas paskelbia, kad 1996 m. gruodžio mėn. Seimo nutarimas dėl LRT tarybos paleidimo ir naujos sudarymo prieštarauja Konstitucijai.

Rugsėjis

Atleistas LRT generalinis direktorius teismo sprendimu grąžinamas į darbą, tačiau LRT taryba nusprendžia nepaisyti teismo sprendimo. LRT vienu metu vadovauja du generaliniai direktoriai.

Seimas skubos tvarka priima LRT įstatymo pataisas, numatančias LRT generalinio direktoriaus atsistatydinimo galimybę nepasibaigus kadencijai. Taip pat priimama nuostata, kad, atsistatydinus LRT tarybai, atsistatydina ir generalinis direktorius (analitikai pažymėjo, kad šie įstatymai taikyti konkrečiam atvejui ir konkrečiam asmeniui – LRT generaliniam direktoriui V. Kvietkauskui).

Spalis

LRT taryba grąžina pašalintąjį LRT generalinį direktorių V. Kvietkauską į darbą. Netrukus jis atsistatydina, nematydamas galimybių dirbti su naująja LRT taryba.

Gruodis

LRT generaliniu direktoriumi vėl išrenkamas A. Ilginis.

Viešojoje erdvėje abi dėl LRT susigrūmusios politinės jėgos deklaravo ištikimybę VT principams, iš tikrųjų virė nuožmi kova dėl įtakos.

Situaciją paaštrino politinio kalendoriaus pokyčiai. 1996 metų rinkimus laimėjus dešiniuosios jėgoms, naujoji dauguma su lyderiu V. Landsbergiu siekė didinti politinę įtaką, buvusioji dauguma, užnugaryje turėdama Prezidentą A. Brazauską, mėgino pristabdyti šiuos siekius.

Balsų dauguma priimdamos naują LRT įstatymą, kairiosios politinės jėgos deklaravo atsisakančios vien parlamentinio įgaliojimų asmenų skyrimo principo, LRT taryba buvo išplėsta Prezidento ir nevyriausybinė organizacijų atstovais. Tai pajavairino politinio atstovavimo spektrą, nes Seimo ir Prezidento kadencijos nesutampa, o pusę Seimo deleguojamų vi-

suomeninės tarybos narių galėjo parinkti opozicijos atstovai.

Naujoji dešinioji dauguma deklaravo visišką LRT depolitizavimą, siūlydama visiškai atsisakyti politinių partijos įtakos ir LRT tarybą sudaryti tik iš visuomeninių organizacijų atstovų.

Tačiau realiai vyko priešingas procesas – taryba buvo dar labiau politizuojama. Politikų įtaką buvo mėginama išlaikyti kruopščiai parenkant organizacijas, kurioms suteikiama teisė deleguoti LRT tarybos narius. Sąraše atsirado vien valdančiajai daugumai ideologiškai artimos visuomeninės organizacijos. Stebėtasi, kad iš 540 Lietuvoje veikiančių visuomeninių organizacijų į šį sąrašą pateko 15 visuomenei mažai žinomų, neįtakingų ir negausių organizacijų. Nebuvo aišku, kokiais motyvais vadovaujantis jos buvo parinktos.

Prasidėjus viešai diskusijai, vis atviriau imta deklaruoti piliečių pasitikėjimą gausios valdančiosios politinės jėgos teisė valdyti VT. Buvo brėžiamos paralelės tarp politinės valdžios perėmimo po rinkimų ir būtinų pokyčių valdant LRT. Kalbėta apie neįmanomą atvejį, kad anksčiau išrinktas LRT generalinis direktorius pasilikėtų dirbti susiklosčius kitai politinei konfigūracijai. Tokia situacija buvo lyginama su atveju, kai rinkimus laimėjusi politinė dauguma būtų priversta dirbti su senosios paskirtu premjeru (Pečiulis, 1997).

Rinkimus pralaimėjusiųjų pastangos paskutinėmis kadencijos dienomis išrinkti LRT generalinį direktorių buvo laikoma politine provokacija, sąmoningu VT užgrobimu naujoji dauguma siekė ištaisyti neteisę ir perrinkti LRT vadovybę.

Opozicija kaltino naująją politinę daugumą noru užvaldyti LRT, depolitizavimo siekis buvo atvirai vadinamas politiniu už-

sakymu, politine byla (Tapinas, 1997). Viešojoje erdvėje VT užvaldymo siekis buvo pavadintas mūšiu dėl eterio (Leka, 1996).

Atvirai reikšdami tokias nuostatas, Lietuvos politikai pademonstravo, kad LRT laiko valdančiosios daugumos kontroliuojamu valstybiniu transliuotoju, privalančiu paklusti rinkimus laimėjusiai politinei valdančiajai daugumai ir tapti vykdomosios valdžios propagandos įrankiu.

Konstituciniam Teismui paskelbus, kad Seimo nutarimas dėl naujos LRT tarybos sudarymo ir senosios įgaliojimų nutraukimo prieštarauja Konstitucijai, kilo teisinė krizė. Naujoji LRT taryba atsisakė vykdyti teismo sprendimą grąžinti atleistąjį V. Kvietkauską į generalinio direktoriaus postą. Aukščiausieji valstybės pareigūnai ir valdininkai dviprasmiškai komentavo teismų sprendimus. Seimo pirmininkas V. Landsbergis teigė, kad teismas „nusišlovė rankas ir nusiėmė nuo galvos šią problemą, kurią sukūrė du žmonės – buvęs LRT tarybos pirmininkas su respublikos prezidentu“ (Lietuvos rytas, 1997).

Spaudoje buvo cituojama teisingumo ministro nuomonė, kad nebūtina besąlygiškai vykdyti teismo sprendimų (Bačiulis, 1997). Tai buvo akivaizdus teisinio nihilizmo skatinimas. Aukščiausiųjų pareigūnų pozicija ir LRT tarybos vengimas vykdyti teismo sprendimus peržengė VT problemą. Situacijos eskalavimas kėlė nerimą dėl demokratijos būklės valstybėje, kai politiniai interesai iškeliami aukščiau įstatymų.

Artėjant šalies Prezidento rinkimams, į aklavietę patekusi VT problema tapo nenaudinga politikams, todėl atomazga buvo paspartinta. Nepaisant visuomenėje kilusio ažiotažo, nepalankių teismo sprendimų, naujajai valdančiajai daugumai savo tikslus pasiekti pavyko. Po visų peripetijų

išliko jų pasiūlytas LRT tarybos sudarymo modelis, jų proteguotas LRT vadovas.

2000-aisiais, konsultuojantis su Europos transliuotojų sąjungos (EBU) ekspertais, buvo parengtos įstatymo pataisos, įtvirtinusios iki šiol galiojančią LRT tarybos sudarymo principą. Jo esmė – nesutampančios deleguojančių institucijų ir jų skiriamųjų asmenų buvimo LRT taryboje kadencijos. Taip pat rotacija: vienu tarybos narių kadencija šešeri metai, kitų – dveji metai, todėl Taryba dirba stabiliai ir tiesiogiai nepriklauso nuo politinės valdžios kaitos. Įstatymas užsienio ekspertų buvo laikomas vienu iš demokratiškiausių Europoje (Rašimaitė, 2010).

Optimizavimas politizuojant

Po beveik dešimtmetį trukusio teisinio stabilumo, 2009 metų pabaigoje Seime buvo užregistruotos LRT įstatymo pataisos, sukėlusios tarptautinį atgarsį. Situaciją tam tikru požiūriu galima lyginti su 1996–1997 metų kovos dėl LRT atveju. Į įvykių panašumą atkreipė dėmesį ir buvęs LRT tarybos pirmininkas G. Ilgūnas, teigęs, kad „kartojasi scenarijus, buvęs prieš 13 metų“ (Jackevičius, 2010).

Mėginimas reorganizuoti VT valdymą vėl sutampa su valdančiųjų politinių jėgų kaita, tarp esminių pokyčių iniciatorių – tos pačios dešinėsios politinės jėgos. Skirtumas tas, kad tuomet kalbėta apie VT depolitizavimą, dabar – apie valdymo optimizavimą. Įgyvendinus inicijuojamus pakeitimus kyla realus pavojus VT paversti valstybiniu.

Iki šiol tam tikros institucijos deleguotas LRT tarybos narys pareigas ėjo nustatytą kadenciją, dabar pasiūlyta jį skirti deleguojančios institucijos kadencijai. Kitaip tariant, naujai išrinktas Seimas ar Preziden-

tas turėtų skirti naujus LRT tarybos narius, o delegavusiai institucijai būtų suteikiama teisė atšaukti visuomeninės tarybos narį.

Tokia tvarka VT valdymo organų kaitą sinchronizuotų su politiniu kalendoriumi, rinkimų, politinės daugumos, politinių institucijų, vykdomosios valdžios kaita. VT valdymas būtų politizuotas.

Priklausomybę nuo politikų didintų ir kita pasiūlyta nuostata – Seimui nepatvirtinus LRT veiklos ataskaitos, LRT taryba privalėtų svarstyti generalinio direktoriaus tinkamumą eiti pareigas. Vadinasi, Seimas tiesiogiai kištųsi į VT ir aukščiausiojo jos valdymo organo LRT tarybos veiklą.

Nepaisant finansinių nepriteklių (dėl ekonominės krizės buvo sumažintas LRT finansavimas, krito reklamos apimtis), pasiūlyta LRT kanalais netransliuoti reklamos, tačiau nenumatomi šaltiniai, kompensuojantys komercinių lėšų netektį. Į šį aspektą atkreipia dėmesį EBU generalinė direktorė I. Deltenre, institucijos vardu išreiškusi susirūpinimą dėl Lietuvos Seimui pateiktų įstatymo keitimo iniciatyvų. Pabrėžiama, kad staigus reklamos uždraudimas galėtų sutrikdyti VT veiklą, nebūtų užtikrintas transliuotojo nepriklausomumas nuo valstybės institucijų. Netekus pajamų iš reklamos, pagal Europos taisykles ir reglamentavimą „šalys narės privalo užtikrinti visuomeniniams transliuotojams atitinkamą ir stabilų finansavimą, kad jie galėtų vykdyti savo visuomeninę misiją“ (Deltenre, 2010). Geriausiu būdu užtikrinti finansinį, politinį ir programos turinio nepriklausomumą EBU teigia esant finansavimo šaltinių diversifikavimą, išlaikant iš valstybės gaunamo finansavimo ir reklamos įplaukų pusiausvyrą.

Taigi VT priklausomybė didinama ir politine įtaka, ir paliekant vienintelį finan-

savimo šaltinį – valstybės subsidijas, atsisakant piliečių (abonentinio) mokesčio.

Politinė valia įgyvendinama pasinaudojant realiomis VT problemomis – finansine krize, valdymo neefektyvumu. Valdančiosios daugumos lyderio premjero A. Kubiliaus nuomone, įstatymo pataisos sustiprintų VT nepriklausomumą „ne tik nuo politikų, bet ir nuo įvairių interesų grupių, <...> padėtų tokiam transliuotojui veikti efektyviai ir stabiliai“ (BNS, 2010).

Galima sutikti, kad vykdomajai valdžiai paklusni ir pavaldi struktūra galėtų dirbti efektyviau ir stabiliau (bent jau iki kitų rinkimų), tačiau taip atsisakoma pamatinių demokratinės pliuralistinės visuomenės, kurios vienas iš svarbių elementų – visuomeninė audiovizualinė tarnyba, principų.

Siekis suvienodinti institucijų ir jų deleguojamų atstovų kadencijas paneigia bet kokį valstybės tęstinumo principą (juk yra pareigūnų, kurių kadencijos nesutampa su Seimo ar Prezidento kadencijomis). Tačiau politikų nuomone, tai prieštarauja demokratijos principams. „Ganėtinais sunku suvokti, kodėl <...> valdančiajai koalicijai ar opozicijai dabar atstovauja <...> taryboje tie atstovai, kurie seniai nebėra nei Seime, nei valdančiojoje koalicijoje, nei opozicijoje. Arba kodėl turi prezidentei atstovauti kažkas, ko ji nėra nei skyrusi, nei mačiusi?“ (BNS, 2010).

Siekis visais lygmenimis vykdyti valdančiosios daugumos politinę valią paneigia valdžios perimamumo, institucijų darbo tęstinumo principus. Ši nuostata taip pat sulaukė EBU reakcijos. Ekspertai mano, kad siūloma naujoji LRT tarybos formavimo tvarka, siekiant per kelis mėnesius pakeisti dabartinės tarybos sudėtį, yra nesąžininga, galinti kelti grėsmę tarybos nepriklausomumui.

Taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad galimybė LRT generalinį direktorių pakeisti paprasta tarybos narių balsų dauguma keltų grėsmę LRT vadovo nepriklausomumui. Įžvelgiamas pavojus, kad Seimui suteikiami įgaliojimai kištis į LRT programos sudarymo strategiją ir LRT tarybos formavimą (Deltenre, 2010).

Kaip ir 1996–1997 metų VT puolimo atveju, mėginimai pakeisti nusistovėjusią situaciją sukėlė visuomenės atgarsį. Tokie veiksmai laikomi siekiu suvalstybinti VT.

LRT taryba konstatavo, kad įstatymo pataisos iš esmės reiškia grįžimą prie valstybinės televizijos ir valstybinio radijo modelio, kurie tampa ne visuomenės, o tik valdančiosios daugumos ruporais. Tai būtų grįžimas atgal, kai kiekviena rinkimus laimėjusi partija stengdavosi perimti LRT kontrolę. Konstatuota, kad įstatymo pataisų tikslas – pakeisti LRT vadovybę valdančiajai daugumai ištikimais žmonėmis (LRT taryba, 2010).

Europos Tarybos dokumentuose pažymima būtinybė užtikrinti visuomeninių transliuotojų nepriklausomumą nuo politinio ir ekonominio kišimosi ir būtinumą sudaryti sąlygas veiksmingai vykdyti misiją. EBU ekspertų nuomone, LRT įstatymo pataisų turinys prieštarauja pamatiniams demokratinės Europos principams, sudaro prielaidas tiesiogiai kištis į VT veiklą. Galimos pasekmės – VT suvalstybinimas, kuris sudarytų tiesiogines prielaidas antidemokratinėms procesams ir žodžio laisvės varžymui Lietuvoje (Deltenre, 2010).

Su politiniu spaudimu derinami ir dinamieji VT stekavimo scenarijai. Esant politinei daugumai nepalankiai ir nepalankiai VT vadovybei, naudojami finansiniai svertai – mažinamas arba esant infliacijai nekompensuojamas finansavimas.

„Ėmė smaugti mus finansiškai, kas mėnesį gaudavome vis mažiau pinigų... Tai buvo pats efektingiausias būdas prismaugti ir mane, ir visą LRT“, – apie 1992-ųjų situaciją liudija buvęs LRT generalinis direktorius L. Tapinas (Rašimaitė, 2010).

„Tai kaip, sakykite, gyventi, kai per pusantų metų dvigubai sumažinamos lėšos, plius mažėja reklamos?, – 2010 metų situaciją apibūdina buvęs LRT tarybos pirmininkas G. Ilgūnas (Jackevičius, 2010). (2008 m. valstybė LRT skyrė 53, 2009 m. – 43, 2010 m. – 35 mln. litų).

Į tokią įvairių aplinkybių samplaiką atkreipia dėmesį ir UNESCO generalinio direktoriaus patarėjas H. Juškevičius, kuriam susidaro įspūdis, jog norima atitraukti dėmesį nuo tikrų VT problemų, pasinaudojus finansiniais sunkumais siekiama susilpninti VT vaidmenį Lietuvos politiniame, kultūriniame ir ekonominiame gyvenime (Juškevičius, 2010).

Tarp vizijų ir tikrovės

Konkretūs valdžios ir visuomeninės žiniasklaidos santykių atvejai rodo, kad, nepaisant įstatymuose numatytų saugiklių, VT nuolat gresia politinės įtakos pavojus. Įtaka gali būti daroma iš pažiūros laikantis visuomeninio transliuotojo nepriklausomumo užtikrinimo rekomendacijų, skelbiant VT depolitizavimo, veiklos optimizavimo ir kitus tikslus.

Lietuvos politikų mėginimai savaip traktuoti VT misiją, uždavinius, vietą valstybės sąraangoje tėra vienas iš štrichų Europos politikų ir žiniasklaidos sankirtų lauke. Daugelio šalių VT susiduria su panašiomis problemomis (Public Service Media on the Baltic, 2010; Pečiulis, 2010). Deja, politikams, intelektualams, piliečiams ir net asmenims, deleguotiems į VT valdymo or-

ganus, stinga supratimo apie transliuotojo pareigas, misiją ir atsakomybę. VT dažnai klaidingai laikomas valstybiniu transliuotoju, privalančiu skleisti pozityvią informaciją apie gerus valdančiųjų darbus, o kritika laikoma destruktvyiu veiksmu, stabdančiu valstybės plėtrą. Įsivaizduojama, kad, užuot skleidęs nešališką informaciją ir komentarus, tapęs pliuralizmą puoselejančiu diskusijų forumu, VT turėtų arba visai ignoruoti opozicines jėgas, arba labai apriboti jų pateikimo į VT galimybes.

Laikas eina, tačiau politikų samprata keičiasi nedaug. Štai 1996–1997 metų politikų ir LRT santykių krizės metu įtakingas Seimo Kultūros komiteto pirmininkas valdančiosios daugumos siekį daryti įtaką visuomeninei televizijai laikė savaime suprantamu: „Kiekviena valdžia ateina su savo programa, tikslais, kuriuos palaiko didelė juos išrinkusi tautos dalis. Todėl ši dauguma turi suformuoti institucijas, padedančias tų tikslų siekti. <...> Tokie pokyčiai įprasti demokratinėje visuomenėje“ (Jackūnas, 1998). Tie patys principai, anot politiko, turėtų būti taikomi ir VT.

2010 metais valdančiosios daugumos lyderis A. Kubilius taip pat mano, kad laimėjusieji rinkimus privalo visur deleguoti savus žmones, taip pat į LRT. Būtinybę VT vadovybės kadencijas derinti su politiniu kalendoriumi politikas iliustruoja paralele su Mažyliu, kuris klausia Karlsono, negi jis turėsias paveldėti mirusio brolio žmoną. „Mes Lietuvoje daug kur turime tokių karlsoniškų variantų, ir juos reikia spręsti“ (BNS, 2010).

Tai ne vienintelis atvejis, kai svarbiais klausimais nėra rimtos analitinės diskusijos, nes politikai problemos nepažįsta, ją supaprastina, suprimityvina. Dėl lėšų trūkumo 2010 metais nutraukus Lietuvos

radijo naktines transliacijas imta nuogausti dėl pavojaus, kad ypatingų situacijų atveju piliečiai gali likti neinformuoti. Tačiau politikai neįžvelgia problemos dėl informacinės iniciatyvos perleidimo kitiems. „Aš naktimis miegu. Kodėl jūs transliuojate, kai aš miegu<...>. Jei žmonės dirba, reikia ne televiziją žiūrėti ir radijo klausyti, o dirbti“ (Digrytė, 2010).

Politinės įtakos atžvilgiu VT sulyginamas su valstybės institucija, ministerija ar departamentu, kurios politizuojamos naikinant ministerijos sekretorių ir įvedant politinio pasitikėjimo viceministrų postus. Analogiška sistema mėginama taikyti ir VT, ji laikoma (kaip ir sovietiniais laikais) audiovizualinės informacijos ar net propagandos ministerijos atitikmeniu.

Tokia samprata nesuderinama su visuomenės sanglaudos idėja, siekiu atspindėti įvairias nuomones, transliuotojo atsakomybės realizavimo per nepriklausomas administravimo institucijas galimybe (Brants, Siune, 1992). Politikai mėgina uzurpuoti visuomenės valstybei deleguotas reguliavimo funkcijas, turinčias garantuoti kiekvieno teisę gauti informaciją ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

Siekis užvaldyti visuomeninį transliuotoją arba turėti jam kuo didesnės įtaką suvokiamas kaip natūralus valdančiųjų politinių jėgų elgesys. Lietuvoje ir anksčiau būta siūlymų suvienodinti Seimo rinkimų ir LRT vadovybės kadencijas, kad naujoji dauguma išsirinktų savą visuomeninio transliuotojo vadovybę (Pečiulis, 2000).

Paskutinė LRT valdymo korekcija buvo atlikta 2005 metais. Formuojant LRT tarybą buvo sugrįžta prie skirtųjų ir įgaliotųjų modelio (keturis narius šešeriems metams deleguoja Prezidentas, keturis ketveriems metams Seimas (po du nuo daugumos

ir opozicijos), keturis dvejiems metams visuomeninės organizacijos (Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos švietimo taryba, Lietuvos menininkų sąjunga, Vyskupų susirinkimas) (LRT įstatymas, 2005).

Toks tarybos sudarymo principas užtikrina rotaciją, VT vadovybės kaita nesutampa su Seimo rinkimais. Tačiau visiškai išvengti politinių peripetijų įtakos nepavyksta, nes po rinkimų pasikeitus politinių jėgų santykiui, kyla klausimas, kas yra opozicija ir kas turi deleguoti du LRT tarybos narius (tokia diskusija vyko 2005-aisiais, opozicijos lyderiai keitėsi 2009 m.).

LRT įstatyme įrašyta nuostata, kad kartą per metus Seimas išklauso LRT tarybos pirmininko ataskaitą. Paprastai šis pranešimas vertinamas labai kritiškai. Seimas ilgai nebuvo patvirtinęs 2007 ir 2008 metų ataskaitų. Jokių teisinių pasekmių tai nesukelia, nes įstatyme detalai ši procedūra neaptarta. Inicijuota diskusija, kad Seime nepatvirtinus LRT pirmininko ataskaitos, Taryba privalo atsistatydinti.

Nors galiojanti LRT tarybos formavimo tvarka laikoma viena iš demokratiškiausių, tačiau ir ji kritikuojama Televizijos Europoje stebėsenos ataskaitoje. Atkreipiamas dėmesys, kad du trečdaliai LRT narių skiriami politiniu principu, o pernelyg ilgai kurių kadencija (trunka 12 metų) gali sukelti stagnaciją. Rekomenduojama nustatyti buvimo LRT taryboje kadencijų apribojimus ir numatyti galimybę į LRT valdymą įtraukti žiūrovų atstovus (Television Across Europe, 2008).

Politikų ir VT santykiai išlieka sudėtingi. Anot LRT tarybos nario A. Jokūbaičio, per dvidešimt metų nesukurta stipraus nacionalinio transliuotojo. „Nacionalinis transliuotojas žeminamas nacionaliniu mastu nacionalinės valdžios institucijų. Tai daro

Seimas, Vyriausybė ir Prezidentūra. Daug tuščios retorikos, neapgalvotų projektų, smulkių intrigu, partinių ir ekonominių interesų, asmeninių antipatijų ir paprasčiausio abejingumo“ (Rašimaitė, 2010).

Kaip pažymi profesorius P. Gylys, nacionalinis transliuotojas visą laiką buvo įvairių grupių dominavimo erdvė, per daug aktyviai ir tiesiogiai dalyvavęs partinėje politikoje. Išėitį jis mato politikams suvokus, kad nacionalinis transliuotojas turi būti ne konservatorių, ne socdemų, o respublikoniškas, t. y. viešajam reikalui atstovaujantis, kad nuomonių pliuralizmo ir tikros kultūros vertybių sklaida yra tikras LRT pašaukimas (Gylys, 2010).

Išvados

Požiūris į VT – brandžios demokratinės valstybės ir pilietinės visuomenės rodiklis. Deja, turime konstatuoti VT sampratos, požiūrio į jį krizę.

Politikai siekia išlaikyti įtakos svertus ir nenori išmokti demokratinės valstybės politinio pradžiamokslio, kuriame apibrėžiama VT vieta ir funkcijos. Intelektualai nevengia patarnauti politikams, padeda jiems žaisti užkulisinius žaidimus. Piliečiai pasyviai vartoja prasčiausius audiovizualinius produktus, nesugeba ar nenori pareikšti pilietinės valios.

Klaidingai manoma, kad transliuotojo visuomeniškumą lemia komercijos atsiskyrimas ir kuo didesnė kultūros koncentracija. Nuo valdžios priklausomas radijas ir televizija nėra visuomeninis. Jis yra valstybinis.

Galimybę tinkamai atlikti visuomeninio transliuotojo funkcijas garantuoja nepriklausomumas nuo valdančiosios daugumos. Jis užtikrinamas dviem būdais: ne-

priklausomu (pačių piliečių) finansavimu ir nepriklausomu (visuomenės atstovų) valdymu.

LRT finansavimas yra vienas iš mažiausių Europoje, krizės metu jis dar labiau sumažintas. Liko neįgyvendinta abonentinio mokesčio idėja. Finansinės krizės metu siūloma atsisakyti LRT kanalais transliuoti komercinę reklamą, tačiau nenumatomi prarastas lėšas turintys kompensuoti šaltiniai. Valstybė nepajėgi išlaikyti visuomeninio transliuotojo, bet nesuteikia galimybės tai daryti piliečiams arba verslui.

Finansinė priklausomybė didina ir politinę įtaką. Tapęs valstybės išlaikytiniu, VT tiesiogiai priklauso nuo valdančiosios daugumos ir jos suformuotos vyriausybės skiriamų dotacijų.

Lietuvos VT valdymas turi piliečių atstovybės bruožų. Rotacijos principu laipsniškai keičiama LRT tarybos sudėtis, tokiu būdu kartais suteikiama tam tikro pranašumo vienoms politinėms įtakoms, kitą kartą – kitoms.

Pastarųjų metų VT raidos tendencijos rodo rimtą identiteto krizę ir Vakarų Europoje, ir naujosios demokratijos valstybėse. Lietuvos patirtis atskleidžia vieną iš šios krizės atvejų. Jokie saugikliai, jokie įstatymai ir rekomendacijos nepanaikina politikų mėginimo kontroliuoti VT. Tai gali būti daroma įvairiais būdais. Išgelbėti nuo to gali tik visuomenės, jos piliečių branda.

Straipsnyje aptarti du konkretūs atvejai, kai Lietuvos politinė valdžia mėgino daryti spaudimą VT.

1996–1997 metais siekta VT politizuoti formaliai depolitizuojant LRT valdymą. Pakeitus LRT tarybos formavimo principus, buvo atstatydyntas anksčiau paskirtas LRT generalinis direktorius ir pakeistas lojaliu naujajai politinei daugumai. LRT

taryboje atsisakyta politinio atstovavimo, tačiau tarybos narius deleguojančios visuomeninės organizacijos buvo kryptingai parinktos pagal ideologinius kriterijus.

2000 metais konsultuojant EBU ekspertams buvo priimta iki šiol su nedideliais pakeitimais galiojanti LRT tarybos formavimo tvarka, numatanti deleguojamųjų atstovų rotaciją, jų kadencijų nesutaptį su deleguojančiųjų institucijų (Seimo, Prezidento, visuomeninių organizacijų) kadencijomis. Tokia VT valdymo organo sudarymo tvarka laikoma viena iš demokratiškiausių Europos Sąjungoje.

2009–2010 metais politikų užsimota pakeisti šią tvarką, sinchronizuojant deleguojamųjų asmenų kadencijas su deleguojančiųjų institucijų kadencijomis. Mėginama politizuoti valdymo optimizavimo dingstimi. Tikėtinas tokių pokyčių rezultatas – po kiekvienų rinkimų pasikeičianti LRT vadovybė.

Politinę kontrolę sustiprintų ir numatyta Seimo daugumos galimybė inicijuoti

LRT tarybos ir LRT vadovybės atstatydimą Seimui nepatvirtinus LRT tarybos pirmininko ataskaitos.

Diskusija apie LRT būklę atskleidžia svarbias mūsų demokratijos ir pilietinės visuomenės problemas. Susidaro išpūdis, kad Lietuvoje negalioja valstybės institucijų, jų priimtų sprendimų ir įsipareigojimų tęstinumo principas. Tam tikra institucija siejama tik su konkrečiais asmenimis (stebimasi, kodėl LRT taryboje posėdžiauja buvusio Seimo ir buvusio Prezidento paskirti atstovai). Neįmanoma pasitikėti valstybe, jos institucijoms, jeigu tai, ką vieni pažadėjo, kiti neįsipareigoja ištesėti.

VT svarbos nesuvokia ir visuomenė, nes stinga diskusijų, švietimo, nemažos dalies auditorijos poreikius tenkina komercinių transliuotojų siūloma pramoginė produkcija.

Trumparegiški politikų žaidimai, VT reikšmės menkinimas kelia pavojų demokratijai, pliuralizmui, laisvai nuomonių sklaidai viešojoje erdvėje.

LITERATŪRA

BAČIULIS, Audrius (1997). RTV taryba – teis-
mo anstolio akiratyje. *Respublika*, rugsėjo 18.

BNS (2010). Premjeras mano, kad įstatymo pa-
taisais sustiprintų LRT nepriklausomumą [interak-
tyvus]. [Žiūrėta 2010 m. sausio 19 d.]. Prieiga per
internetą: [http://www.delfi.lt/news/economy/Media/
premjeras-mano-kad-istatymo-pataisais-sustiprintu-
lrt-nepriklausomuma.d?id=27990889&com=1](http://www.delfi.lt/news/economy/Media/premjeras-mano-kad-istatymo-pataisais-sustiprintu-lrt-nepriklausomuma.d?id=27990889&com=1).

BOURDON, Jerome (2005). Quois de neuf dans
le crise? *MediaMorphoses*, hors serie, p. 9–13. ISBN
2130549381.

BRANTS, Kees; SIUNE, Karen (1992). Pu-
blic Broadcasting is a State of Flux. In *Dynamics of
Media Politics: Broadcast and Electronic Media in
Western Europe*. London: Sage, p. 101–105. ISBN
0803985746.

CINTRA-TORRES, Eduardo (2005). Un point
de vue portugais. *MediaMorphoses*, hors serie,
p. 151–157. ISBN 2130549381.

COUNCIL of EUROPE (1994). The Media in
a democratic society. Political Declaration, Reso-
lutions and Statement, 4 th Ministerial Conference,
Mass Media Policy, Prague, 7–8 December 1994,
MCM (94) 20.

DELTENRE, Ingrid (2010). Europos transliuo-
tojai gina LRT teisę gauti pajamų iš reklamos. [Inter-
aktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. sausio 18 d.]. Prieiga per
internetą: [http://m.lrytas.lt/-12638203761262416693-
p1-europos-transliuotojai-gina-lrt-teis%C4%99-
gauti-pajam%C5%B3-i%C5%A1-reklamos.htm](http://m.lrytas.lt/-12638203761262416693-p1-europos-transliuotojai-gina-lrt-teis%C4%99-gauti-pajam%C5%B3-i%C5%A1-reklamos.htm).

DE PROOST, Severine (2005). Nouvel espace
public, nouvel legitime. Une television sans espa-
ce public? *MediaMorphoses*, hors serie, p. 95–99.
ISBN 2130549381.

DIGRYTĖ, Eglė (2010). A. Kubilius: nakti-
mis reikia miegoti, o ne radijo klausytis. [interak-
tyvus]. [Žiūrėta 2010 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per
internetą: <http://www.delfi.lt/news/economy/Me>

dia/akubilius-naktimis-reikia-miegoti-o-ne-radijo-klausytis.d?id=31824397.

GYLYS, Povilas (2010). Gražinkit tautai nacionalinį transliuotoją, ponai! *Lietuvos žinios*, vasario 11.

GARNHAM, Nicholas (1990). *Capitalism and Communication*. London: Sage, 224 p. ISBN 0803982585

IBANEZ, Juan Carlos (2005). Espagne: climat de crise, vent de reforme. *MediaMorphoses*, hors series, p. 125–130. ISBN 2130549381.

JACKEVIČIUS, Mindaugas (2010). G. Ilgūnas: siekiama nuversti A. Siaurusevičių ir tarybą. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/article/php?id=28071385>.

JACKŪNAS, Žibartas (1998). Amžinas įtampos laukas. *Kalba Vilnius*, Nr. 10, p. 2.

JUŠKEVIČIUS, Henrikas (2010). Henrikas Juškevičius. Ar leisime sunaikinti visuomeninį transliuotoją? [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/hjuskevicius-ar-leisime-sunaikinti-visuomenini-transliuotoja.d?id=30257245&com=1>.

LEKA, Aušra (1996). Jei Landsbergis neis į Vilniaus merus, Kvietkauskas negrįš į Vilniaus televiziją. *Kauno diena*, gruodžio 18.

LIETUVOS RYTAS (1997). V. Landsbergis priekaištavo teismui dėl NRTV problemos. *Lietuvos rytas*, rugsėjo 16.

LRT TARYBA (2010). LRT taryba išplatino viešą pareiškimą dėl skubotų įstatymo pataisų. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lzs.lt/lt/naujienos/ziniasklaida_lietuvoje/archyvas/p90/lrt_taryba_isplatino_viesa_pareiškima_del_skubotu_istatymo_pataisu.html.

MUSSO, Pierre (2005). Trois scenarios pour le service public. *MediaMorphoses*, hors series, p. 59–65. ISBN 2130549381.

PEČIULIS, Žyngintas (2010). Mission (im) possible. The Case of Lithuanian Public Service Broadcasting. *Central European Journal of*

Communication, Volume 3, N 1(4), p. 81–94. ISSN 1899-5101.

PEČIULIS, Žyngintas (2000). Televizijos programų plėtra. In *Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje*, Vilniaus universitetas, p. 232–254. ISBN 9986537576.

PEČIULIS, Žyngintas (1997). Situacijos ir kombinacijos. *Kalba Vilnius*, Nr. 22, p. 2.

PUBLIC SERVICE MEDIA ON THE BALTIC (2010). Public Service Media on the Baltic: The Role of the State in Central and Northern European Media Systems. *Central European Journal of Communication*, Volume 3, No. 1 (4), p. 7–178. ISSN 1899-5101.

RAŠIMAITĖ, Eglė (2010). Nejmanoma LRT misija. *Kelias*, Nr. 6, p. 42–47.

Recommendation of the Committee of Ministers, 1996. Recommendation No. R(96). 10 of the Committee of Ministers (of Council of Europe) to Member State on the Guarantee of the Independence of Public Service Broadcasting. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ebu.ch/en/union/publications/index.php>.

TAPINAS, Laimonas (1997). Konstitucinis teismas nutraukė politikų intrigas. *Lietuvos rytas*, birželio 2.

TELEVISION ACROSS EUROPE (2008). *Overview Country Reports*, Open Society Institut, Budapest.

Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and related ACTS. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/dat/11997D/htm>.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (1996). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrvs.lt/txt/ryisiaisvisuomene/istatymai/5.pdf>

LRT įstatymas (2005). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=268458&p_query=LRT%20E1statymas&p_tr2=2.

PUBLIC SERVICE BROADCASTING: INDEPENDENCE AND THE PROBLEM OF POLITICAL POWER INFLUENCE

Žygyntas Pečiulis

A b s t r a c t

The public audiovisual broadcasting system has formed in West Europe after World War II, and at the end of the 20th century it spread in the whole Europe. Public service broadcasting has operated in national monopoly conditions for four postwar decades. In the last century's ninth decade, the competitive fight with commercial broadcasters has begun. The essential features of public service broadcasting are encouragement of discussions and opinions, culture and education spread, national identity strengthening, special attention to national diversity. The basic conditions of securing a proper operation of public service are financial and political independence from the political power. It can be done by public manage-

ment and the licence fee paid directly by citizens. However, the variety of managing and financing models are natural for Europe's public broadcasters. There are also governing political powers' ambitions to control the public broadcaster. There are particular cases of obvious attempts of Lithuanian politicians to influence the Lithuanian Radio and Television (LRT). Particular situations are analysed in comparison with the theoretic principles of public service broadcasting, valid legal acts. Also, the international context is shown.

Key words: audiovisual mass communication, public service broadcasting, independence, political influence, Lithuania, LRT.